

С. ВАСИЛЬЧЕНКО.

ЗІЛЯ КОРОЛЕВИЧ

Етюд на одну дію.

По постанові Вищої Науково-Репертуарної Ради
при Відділі Мистецтв Головноголітосвіти Н.К.О.
У.С.Р.Р. від 5/VIII 1925 р. за Ч. 893 п'еса до
вистави дозволяється.

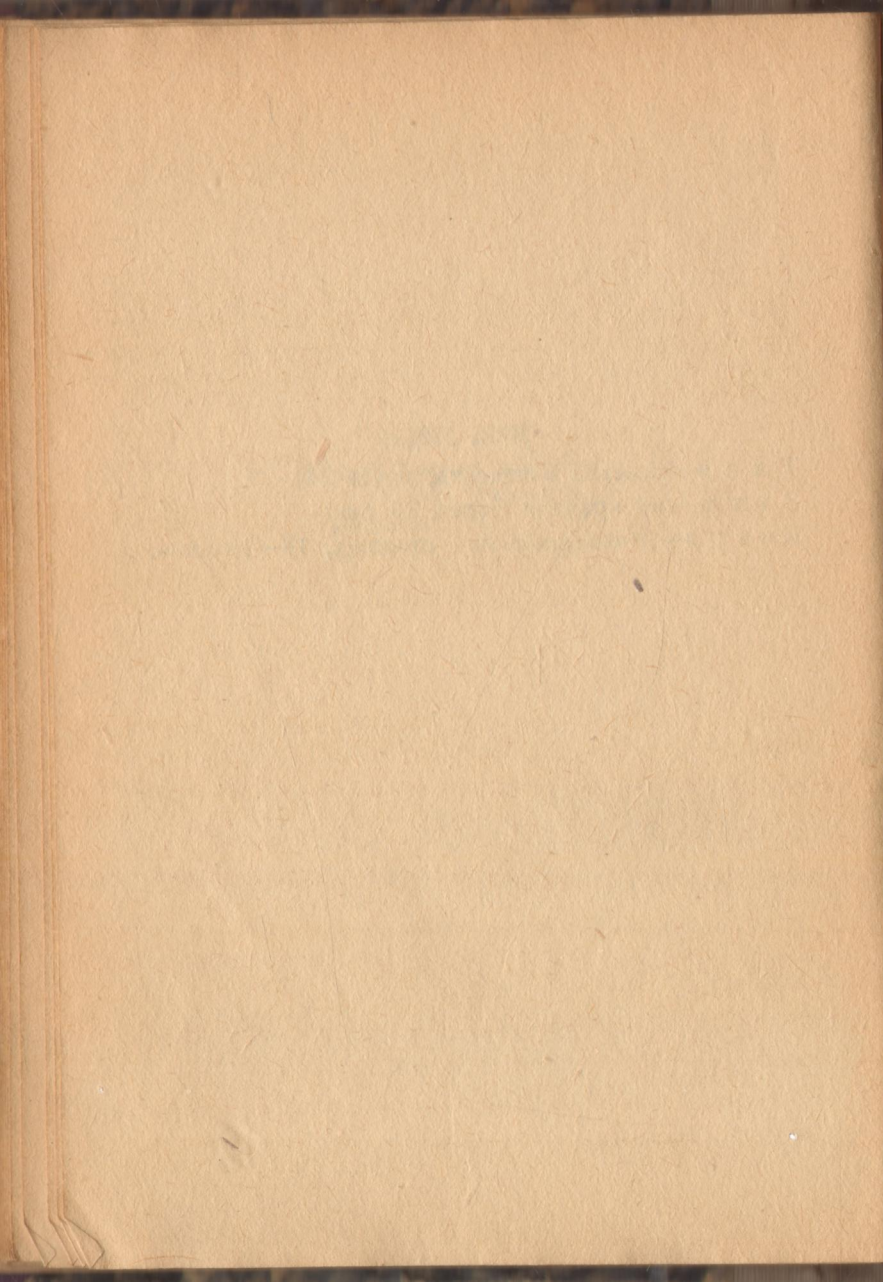
Харків. Урядова друкарня
імени тов. Фрунзе.
Укрголовліт Ч. 16239.
Зам. Ч. 1838. Пр. 10.000.

ДІЄВІ ЛЮДИ:

Т а н я—сільська вчителька, років 24—25.

З і л я—син крамаря Єврея, 20 років.

К а т р я—дочка шкільного сторожа, 18—19 років.

Класна кімната в сільській школі; по стінах географічні карти, малюнки. На вікні глобус, арифметична скринька, то що. Щільно під стінами—три, чотири парти. Серед класу—вцяцьковане та вквітчане ялинове гільце. Вечір. На дворі хвища. Гуде в коміні. Катря сидить біля грубки на ослончику, топить. В класі напів темрява: світу—тільки що з грубки. Виблискує вбрання на ялинці, під ялинкою парта; на парті позлочені та кольорові обрізки з паперу. В тіні помітно сидить Таня. Вона бринькає на гітарі, наспівує словами і без слів мотив пісні: „За тучами, за хмарами“. Ця пісня мимо волі нав'язується їй увесь вечір.

1.

Катря (перегортаючи в грубці, прислухається, як гуде в коміні вітер). І як ви, баришне, не боїтесь сидіти самі в оцій пустці. Не знаю, як воно вам, ну що мені—було-б сумно. А як оце стали ще казати, що тут якийсь дід Панас ходить по ночах, то я й часинки сама не сиділа-б тут.

Таня (одповідає механічно, не одриваючись од своїх думок). Дурниці, Катре! Ніякого діда Панаса немає, то школярі, пустуючи, вигадали.

Катря. Хоч і вигадали, а все-ж якось сумно. (Перегода). Про віщо ви все думаєте, баришне?

Таня. Так... ні про що... Слухаю, як десь щедрують дівчата. (Наспівує).

За тучами, за хмарами
Сонечко не сходитьь...

Катря. Не сердіться, баришне Таню, що оце я вас запитаю. (Осміхаючись). Ну, чи ото воно вам ніколи й не кортить погуляти з паничами?

Таня. Може коли й покортить та й перестане.

Катря. Не знаю, як ото можна висидіти стільки молодій дівчині без хлопців! М'ясниці всі, пилипівку били голову з тими школярами, дождались свят—людям гульня, аж пиштить, а ви й святами нудите світом у цій озії. На мене—то й тижня не всиділа-б так: кинула-б і школу і школярів, та й утекла-б.

Таня. Куди-б вже ви, Катре, втекли звідцілья?

Катря. Та куди-ж? На досвітки. Куди-ж мені, дурній, більше тікати? Инша, вчена, може-б у город подалася, а я—тільки й дороги знаю, [що до своїх хлопців. Бо мені здається, що краще, як у нас на досвітках, то вже й у світі немає.

Таня. Ніби й справді так гарно?

Катря. А правда. Нашій сестрі тільки й на думці, аби з хлопцями пожирувати. А ще як лучиться коли підночувати з гарним хлопцем, то немов тобі аж крила одростуть. (Трохи згодом). Баришне, може про це вам і слухати не годиться, а я, дурна, мелю язиком, як порожній млин.

Таня. А чого-ж ви думаєте, Катре, що вже як мені, то й слухати про це не годиться?

Катря. Та хто вас знає! Ви все з тими книжками та школярами морочитесь, насердитесь, нахлопочетесь раз-у-раз, отака голова завжди—то хіба оте пuste піде тоді на думку?

Таня (виходить з тіни, обнімає за плече Катрю). Ох, Катре! Коли-б тільки ви знали, що оцій сердитій учительці часом у голові мріється!.. Бо отож тільки й мого, що хоч думкою до милого пригорнешся. (З легеньким жартом пригортається). Може ви думаєте, що я вже й пригорнутись незугарна? (Осміхається).

Катря. Чи й не пригорнулись-би! Ще й як! Може краще, ніж ми!

Таня (мрійно). Буває иноді, Катре, що як налинуть ті думоньки, та як підхоплять на крилоньки, та й занесуть-занесу-уть... За такі хмари, за такі, Катрусю, золоті та рожеві, що про все на світі забудеш. Все сплине з очей, як туман.

Катря (лагідно). Бачте, а так глянеш на вас, то немов тільки й вашої думки, що книжки та школярі.

(Пішла за чимсь із класу).

2.

Таня ходить з кінця в кінець по кімнаті, думає. Вискакує з жартом на парту, що стоїть біля ялинки, світить на ялинці одну свічечку; далі ходить по класові, осміхається, мріє. Постоїть біля одного вікна, біля другого, біля стіни. Увесь час співає перший мотив, повторюючи все одні слова. З кожним разом усе більше й більше захоплюється; часом заплющує очі, вихитує головою, осміхається. Гуде вітер. Слова пісні:

За тучами за хмарами	За лихими ворогами
Сонечко не сходить,	Мій милий не ходить...

3.

Катря (вносить оберемок дров, підкладає в грубку). Отак і зо мною буває, баришне: почне щось снуватися в голові—снується та й снується, а на який кінець, то й кат його голову знає...

Таня (не слухаючи). А давайте, Катю, одсвяткуймо й ми сьогодні ялинку: хай уже одна свічечка й для нас згорить; а ми будемо ворожити, казки казати, вигадувати всячину.

Катря. А то чого-ж сумувати.

Таня. Ну, то слухайте, Катре: завтра діти гулятимуть у нас ялинку. На ялинку має прийти стара пані, а сьогодні вночі, скажемо, наїхали до пані з города гості. Між тими гостями... Ні, не так... (Думає, розказуючи ходить по класу, або спирається спиною до грубки поруч з Катрею. Гуде вітер, гуркотить щось на горіщі). Жила собі одна дівчина — за мурами, за ґратами, далеко од роду, в самоті. Жила рік, жила два, жила шість років, радощів не зазнала, марнувала вік молодий. Дождали люди вечора, під новий рік, а вона сидить в німих стінах однією душею. На дворі темрява: ніч, хуртовина.

Катря. Так як оце зараз?

Таня (не слухаючи). Коли під вікном заїржав кінь. Одчиняються двері... і увіходить до неї якийсь лицар.

Катря. Краще, Таню, молодий князь.

Таня. Ну, князь. (Махнувши рукою). Е, та чого там боятися! Дуріть так дуріть! Увіходить до неї сам королевич!

Катря. Сердешна баришня! — Королевич! — В сивому жупані, в зірках увесь, в золотій короні, срібна шабелька при боці? Еге, Таню?

Таня. З-під корони мають темні кучері, як ніч, а очі, як криниця безодня. І такий він, що може йому тільки й пари, що в небі ходить, з місяцями

говорить. Глянула на нього дівчина, згоріла, як у вогні. Згоріла та й мовчить, бо була бідна.

Катря. А то ви були, Таню?

Таня. Цить... Глянув він на дівчину та й каже: „Ісходив я усі царства і всі города“... (На горищі щось загуркотіло—обидві на мить змовкають, прислухаються, далі знову повертаються до розмови). Та й каже: ісходив я усі царства. (Спиняється). Ні, не так. Ось кажіть ви, Катю, за королевича, а я за дівчину, добре? (Надіває з обрізків корону).

Катря (чепуриться). Коли-ж я не вмю, не висловлю так. (Осміхається).

Таня. Я буду навчати вас. Кажіть: ісходив усі царства і всі города, та не знайшов я такої, як ти молода!

Катря (боязко, помиляючись). Ісходив я усі землі, й города, ну що такої, як ти молода, то ще й небачив. (Перегода, осміхаючись). Мабуть чи не будеш ти моя, дівчино!

Таня. за віщо ти мене вподобав, коли я сирота, та ще й простого роду? (Тимчасом із паперових обрізків робить корону). Я-ж усім служу, усім гожу, горюю, на хліб заробляю, маленьких братіків своїх до розуму довожу, а собі радощів вже й не сподіваюсь. Іди-ж, шукай у світі собі пишної панни, бо я бідна, безталанна не пара тобі. (Надіває Катрі на голову корону, задивляється).

Катря. А я вже й не знаю, що мені тепер і казати.

Таня. А він і каже (думає): кохання все на світі зможе: воно порівняє і царівну і бідну сироту. Бо

все на світі минає: підуть марно царства й панства, трони й корони, а любов щира останеться на віки.

Катря (сміливіше). Кохання порівняє й царівну, й сироту, й королевича з нашою бідною баришнею. (Захоплюючись). Марне підуть і царства й панства, трони й корони. (Спиняється, з пориванням обнімає Таню). Як ловко, баришне наша золотая!

Таня. Ой, які-ж ми, Катрися, дурні з вами. (Осміхаючись, ховає голову на плечі у Катрі, далі помалу підводить, говорить стиха). Як-же будеш ти мене любити, коли-ж моя врода примарніла? Та де-ж ти був забарився, як я тебе дожидала, як маків цвіт мліла, а прибув тоді, як я тебе вже й не сподівалась, та й красу свою замарнувала. Та коли-б же я була знала, що буде для кого, то я-б своє лице од вітру ховала, я-б свої очі в журбі не сушила, то я-б свою косу у зіллях купала, квітками зрошала та й за мурами, за замками красу свою тобі пришанувала. А він і одказує. (Думає. Стиха, але сильно). Що я-ж тії мури вогнем попалю!

Катря (за нею). Що я-ж тії мури вогнем попалю!

Таня. Що я-ж тії ключи мечем помечу. Що я-ж твої суми громами поб'ю, вітрами пущу!

Катря (жарко обгортає Таню). Та я-ж тебе, бідну дівчину, натружену та нагорйовану винесу з цієї неволі на коні золотому!

Таня (тихше). І знайду я тих малівниць, що красу твою одмалюють, а карівниць, що очі знову накарують... (За дверима щось застукотіло. Таня й Катря відразу кидаються, слухають. Стукає дужче).

Катря. Це може він? (Дивиться на Таню швидко розплющеними очима). Таню, це королевич!!

Таня. Цитьте!.. (Слухають).

Увіходить Зіля в старому сірякові охляп; зодягнутий бідно по буденному. В руках—пакунки.

Зіля (струшує сніг із шапки). Добри-вечір, з святим вечором! Чи не треба вам щедрувальника?

Таня (перемінивши відразу тон). Зіля, приїхали вже? Ну, що, як? Були в управі?

Катря. Тьфу! До людей саме сватів засилають, а до нас нетеча Зілю несе.

Зіля (здоровкаючись із учителькою за руку). Був і в управі, і в бібліотеку заходив, і купив вам калоши, і до Марії Григоровни заїздив, і перекинувся під Мартиновкою і вухо приморозив. (Дає руку Катрі).

Катря. Та ось геть! (Б'є його по руці). Теж пан знайшовся, ще й воно за ручку.

Зіля. Як хоч, мало клопоту.

Таня. Ну, як-же там, що чували?

Зіля (розповідає). Марія Григоровна приїхати не обіщає—завтра поїде на менини до криничанського попа. В земстві довго морочили голову, поки жалування ваше видали, бо спізнився був трохи. (Сміється). Кричать на мене, виганяють—а я не йду. Думаю: кричи не кричи, а гроші все-ж вирву. Почав я їм щедрувати: кажу—в нашої вчительки калош не має, ні в чому з хати вийти. Ще простудиться та захворіє. Бачу, вже хочуть Зільку й по шиї бити, дарма. Всім, кажу, святки, всі гуляють, а наша вчителька хіба гірша за всіх, що оце їй ні в чому, та й ні за що хоч куди в гості поїхати. Жалування треба-ж було їй видати ще перед Різдом, а вона і досі ніяк його

не вирве од вас. А так осторонь сидить председатель: видайте, каже, йому, собачому синові, та нехай іде з перед моїх очей, а то я пошпурю в нього чорнильницею. (Сміється). Зразу видали.

Таня. Славний наш Зіля, щоб я робила без вас!

Зіля. Отаке... (Думає). А ну, придіньте калоши, чи придуться? Думає завтра принести, та чогось стало скучно вдома. Мати спать уклалась, читать— нема чого, дай, думаю, піду, та хоч ялинку побачу.

Таня. То й добре, що оце ви прийшли, а то ми сумували самі тут з Катрею.

Зіля (гріється біля грубки, роздвільється по класу). Як у вас тут химерно... Це ви ворожили тут, чи що?

Таня (сміючись). Ворожили, женихів виглядали.

Катря. Чи ти не бачив там, Зільку, не їхав сюди наш королевич?

Зіля. А як-же: бачив. Там котив по снігу автомобілем, аж куріло. Куди?—питаю. В школу, кричить, за рушниками. Та, мабуть, десь у снігу загруз, що оце його і досі немає.

Таня (пригадавши щось). А з почти нічого не було?

Зіля (швидко хапається за кишенью). О... а я, було, й забув, пакет вам од інспектора! (Достає пакет, передає Тані).

Таня. Ой!.. У мене вже й у грудях похололо. Це знов, мабуть, за ті одчоти гризе голову! Ой, господи, коли вже буде спокій мені од них. (Пішла з класу, швидко на ходу розриваючи пакет).

Зіля. Ну, то якого ви королевича, Катре, сподівалися до себе—французького, чи німецького? (Катря думає щось, мовчить). Чуєш, принцесо?

Катря. Та одчепись із своїм королевичем. Тут нашої баришні шкода. Все нудьгує отут, як у острозі. (Осміхається). Слухай Зіля, ти взяв-би та й пожартував коли з нею. Пригорнув шільненько.

Зіля. А чия ти така розумна?

Катря. Чого там—розумна! Хіба вона не така дівчина, як і всі, а ти-ж таки панок, хоч поганенький, а де-ж ти тут у лихої години видереш кращого, коли тут скрутно так на вас. На нашому ярмарковий такий-би зійшов. Тільки-ж ти, Зіля, хоч і жид, а макуха: ходить-ходить, торочить каз-на що, таке, що воно молодій дівчині ні до чого. Мало не що вечора стіни тут витираєш, а користи з тебе ніякої. Була-б я баришня, я-б давно виперла тебе звідділя, щоб даром і хати не холодив, та жалю не завдавав. Чи ти дурний, Зільку, дівчат не любиш, чи приступити до них не вмієш.

Зіля. Гм... мудра наука приступить: взяв отак за одну руку... (бере Катрю за руку), а другою отак... (Починає жартувати).

Катря (не голосно). Та ось геть! Одчепись, у мене й без тебе є кому обніматися... Чуєш, Зільку! Скажений! Ой, господи, та хоч-би-ж обнімав до ладу! Зільку! Навісний! Геть кажу, бо як стусону, то й покотишся! Зільку! Баришня-ж почують! (На хвилинку перестав пручатися, змовкає, пригортається, далі відріз одпихає). Геть ік лихої години! (Поправляє косу).

Зіля. Ну, що—не вмію? Я цю науку, дівчино, ще малим проходив! Тільки Зілько ще не здурів і він знає, куди приступити можна, а де—треба й совість мати.

Катря. Нічого ти не знаєш, Зільку! (Підходить ближче, інтимно). Ось слухай сюди, що я тобі казатиму.

Зіля (цікаво). А ну, кажи.

Катря. Знаєш, Зільку, колись було баришні дуже сумно самій, то вона й каже: піду оце в крамничку, та хоч на Зілю подивлюся, бо у нього, каже, очі, як криниця безодня.

Зіля (дивиться на неї пильно). Яка криниця? Що ти морочиш мене! (Жартує).

Катря. Та одчепись, кажу! (Підступає ближче). А потім і питає мене: як вам, Катре, здається... (Рипнули двері. Катря й Зіля швидко розступаються. Катря голосно). Так отаке-то, Зільку.

6.

Таня увіходить задумана мрійна, тихо співає:

„За тучами, за хмара-а-амн...“

Зіля. Що-ж там пишуть вам, Тетяно Васильовно?

Таня. Нічого. Дурниця: бланки прислали. (Зітхнувши). Сумно-сумно мені, Зіля, тоскно чогось... Давайте марити про що небудь таке радісне, чудове... (Сідає). Сьогодні вже якийсь вечір такий обмарений. Оце наслухалась щедрівок, то й здається мені, немов у селі стало диво: цвітуть сади золоті — і лист на дереві шовковий, кора золотая. А люди всі ходять у сріблі та золоті. На вечорниці до дівчат ходять з хлопцями королевичі, царевичі, а пишні королівни плачуть, побиваються за гарними парубками... Вам так не здається, Зіля?

Зіля. Ні, не здається... Це не по моєму ділу. (Перемінивши тон). Що я маю вас спитати, Тетяно Васильовно! Недавно вчитав я у „Ниві“, що сонце через мільйон років...

Катря (голосно позіхає). Ух... Задрімала. Ось слухайте, Таню, що я вас буду питати, чи ви не знаєте, чого ото Зіля так близьенько моститься біля вас?

Зіля. Хто, я? Що ти вигадуєш! (Одсовується далі).

Катря. А-то хіба ні?

Таня (сміючись). Зіля чогось боїться мене, як огню.

Катря (бере кочергу, йде до дверей). Вірте йому! Вони всі вміють прикидатись. А знаєте, Таню, що він казав мені сьогодні?

Таня. А ну, що?

Зіля. Що-ж я тобі казав?

Катря. Каже (сміється): ну, що за ловка наша вчителька, так і де її шукати такої!

Таня. То ви такий, Зіля? А я думала, що ви смирененький, що ви дитина.

Зіля. Та щоб я пропав, коли я казав їй таке. Вона меле й сама не знає що.

Таня. А хіба вже я така погана, Зіля?

Зіля. Я в цьому ділі нічого не тямлю.

Катря (глузливо). О?! Чи й не тямиш! А хто оце зараз казав, що цю науку ще в школі проходив? Ви стережіться його, баришне! (Пішла, сміючись).

7.

Таня. А що було-б, Зіля, коли-б я у вас справді закохалась?

Зіля. Коли-б справді? Ну, тоді-б видно було.
(Сміється). Спробуйте.

Таня. Спробувать? (Сміється). Чудак ви, Зіля...
(Зітхнувши). Ні, Зіля, моє вже минулося. Вже мені ні до кохання, ані до женихання. Стара вже я.

Зіля. О, вже й стара! Вже й у старі шийтесь.
Мені аж жаль стає, що ви таке думаете про себе.

Таня (суворо). А вам що до мене, Зіля?

Зіля (спохватившись). Мені — нічого. Я—що-ж...
Я тільки так... а як справді, то мені байдуже. Мені хіба що?

Таня. То таки й байдуже? Ні трішки не жаль?
(Сміється).

Зіля. Як то не жаль! Тільки хоч і жаль, та не так як ви думаете.

Таня. Ну, а як-же я думаю?

Зіля. Я казав, що... ви подумали, ніби... Я не казав, що... (Замоловся. Сміється). Тетяно Васильовно! Я читав оце в „Ниві“, що сонце помалу гасне й гасне...

Таня (сміється). Та й меткий-же ви, Зіля!
(Поважно). Так-то, Зіля — кохання, обрання — все це дурниці; то тільки в романах про них гарно пишуть!

Зіля (охоче згожується). О, там напишуть! Тільки слухай!..

Таня. А мені нічого не треба. Нічого я так не хочу, аби тільки вмерти молодою. Могила травицею та квітками заросте, а дерево схилить низько-низько над нею рясне своє гілля. І буде так затишно, спокійно в сирій земельці...

Зіля. О, там уже спокійно буде. Так уже спокійно, що краще й не треба.

Таня. Вітер із степу прилине, зашумить над нею листом, мов над колискою, люлі співатиме. А ночами десь далеко-далеко тільки довічні зорі будуть виблискувати над нею.. (Замарившись, механічно наспівує):

Привикайте, карі очі,

Самі ночувати...

(Зіля пильно приглядається до неї).

Таня (спохватившись). А правда, Зіля, гарно вмерти молодію?

8.

Катря (вбігає ніби сполохана). Баришне, дід Панас ходить.

Таня й Зіля (схоплюються). Що? Де? Що ти вигадуєш?

Катря. Злякав так, що всилу на ногах стою! Такий волохатий та страшний. Шапка з вовни, борода до пояса, такий у світі, в рукавицях, на ногах валенці.

Зіля. Де-ж він, той Панас?

Катря. Та там-же, в коридорі біля грубки. Почала я перегортати жар, подула на головешку, коли це— торк мене щось за плече, торк.. Озираюся я, та так і охолола вся. А він стоїть біля стіни, та отак (показує) танцює та присідає, танцює та присідає, та отак руки простягає.

Зіля. Та то твоя тінь на стіні танцювала! (Сміється).

Катря. Е, кажи. Як кинулось за мною навздогін, та як зашумить, та як загуде... О, слухайте... (Вої

трое щільно стуляються, слухають). Чуєте? (Гуде вітер, ступонить у трубі. Чути у вітрі уривки мелодії — „За тучами, за хмарами“)...

Таня. То, Катре, вітер гуде. Ось зараз я сама піду туди. (Іде).

Катря. Ой, не йдіть, Таню, а то побачите—вловить! Та ще таке старе та погане.

Зіля. А ну-ну! Докажіть храбрість!

Таня. То й піду! Думаєте: злякаюсь? (Таня пішла. За нею Катря випихає Зілю, сама стоїть на дверях... Чути веселий крик, гомін. Вбігають навад веселі: вперед — Зіля, тримаючись за його руку — Таня).

Зіля (сміючись). Ну й смілива-ж наша вчителька! А ще школярів навчає, що немає домовиків!

Таня. Бач, яке тобі противне хлоп'я? Сам налякав та ще й сміється! Як візьму я вас за оці ваші патли!.. (Бере за чуба).

Зіля. Господин учителька, я більш не буду.

Таня. Ось вам за це! ось! ось! ось!..

Катря. Так його, Таню, краще. (Допомагає). Отак! Отак! (Придивляється до Зілі). Е, та у нього, вражого Зілі, ще й брови на шнурочку!

Зіля (одхиляючись). Одсахнись, маро!

Катря (зразу). Таню, чи знаєте що? Це не Зіля! Зіля не такий був!

Зіля. Я не Зіля? Ну, а хто-ж по твоєму?

Катря. Це той королевич, тільки прикинувся Зілею. І брови такі, і очі такі...

Таня. Та ну-ж бо і я подивлюсь, які там уже брови у того Зілі. (Приглядається).

Катря. Ось придивіться. Звідкіль не глянь: і звідціль і звідціль — королевич та й годі.

Зіля. Гьфу! Бий тебе гори і доли! Як-же я й досі не знав! Ну, коли так, то годі вже тобі, Зільку, по ярмарках їздити та крам продавати, пора тобі землі воювати!

Катря. Ну, становися-ж швидче навколішки перед Танею! Кажі (бере Зілю за шию і пригинає): оддам за тебе всі царства й панства, трони й корони...

Зіля. Ой, бога ради! Бери й царства й панства, тільки пусти, бо там ухо приморожене. (Відразу змовкає). Цс.. (Дивиться кудись у куток, не підводячи голови).

Катря й Таня (сполохано). Що таке?

Зіля (тихо піднявши пучку). Миша! Катре, становись на дверях, а ви, Тетяно Васильовно, ідіть у той куток, там дірка. (Катря й Таня швиденько ідуть на призначені місця. Зіля тихенько заходить кругом ялинки. Якій мент тихо, тільки чути завірюху на дворі: далі всі з веселим галасом кидаються ловить мишу).

Катря (з жалем). Ах, бодай їй нудно — втекла! О, бачте! Це та те, туди та сюди — то відразу й смутки розвіялись. А то сумують. (Виходить. На порозі озирнулась). Бач, яка пара, мені аж заздро!

Таня. Хіба може й не пара! (Жартовливо стає поруч із Зілею).

Катря. Хоч на рушник! (Сміється). Бач який!.. Ну, отож гляди мені тут, щоб баришня не скучали з тобою, а то... (Свариться коцюбою, виходить).

9.

Зіля й Таня мовчки розступаються.

Таня. Ху, аж жарко стало... (Підходить до вікна, стає спиною до класу. Зіля бадьориться, наважується підійти ближче).

Зіля. Що ви там бачите, Тетяно Василівно!

Таня. Так, нічого... (Говорить, не повертаючись).

Зіля. Думаєте щось?

Таня. Думаю.

Зіля. Про що-ж ви думаєте?

Таня (тихо). Догадайтесь! (Зіля сам собі міркує, крутить головою). Так не догадаєтесь?

Зіля (бурчить). Може воно так, а може й ні, хто його знає. Не знаю...

Таня. А все-ж таки, Зіля, сумно, й сумно, й сумно... (Зітхає. Наспіває без слів мотив: „За тучами, за хмарами“). Знаєте, що я бачу, Зілю? Там десь за снігами, за сонними лісами, за темрявами бачу я огні... Море огнів! Море шуму! Море гуку!

Зіля (біля другого вікна). А де-ж воно? (Приглядається). Ага! Бачу, бачу...

Таня. І бачу я велику залу: паркет, квітки, блиск, золото—очі сліпити!

Зіля. І-і! Й дивитись не можна; хоч затуляйся! (Дивиться в муроване вікно, накривши рукою очі).

Таня. Тихо крутяться пари, тихий шум ходить од шовків, вітром ходять хвилі дорогих пахощів, а здалеку—не знати звідки, лине музика: трам-тара-рам-там... Хто-ж то соромливо стоїть у тій залі з червоною квіткою в косі? Чи то-ж не наша Таня, учителька із Заболотнього?

Зіля. А хто-ж то зазирає туди у вікно, щоб хоч глянути на ту вчительку. Чи не купець із Заболотнього, Зіля Гаєвський?

Таня. І бачу я: підходить до неї стрункий, високий. Хто він такий—не знаю. Може, князь, може, граф.

Помітно тільки родовиту пиху, аристократичне виховання.

Зіля. І бачу я: підходить до Зілі з-заду якийсь дядько, як світ. Хто він такий—не знаю: може, дворник, може, городовик,—і жене купця Зілю в три вирви з-під вікна. (Осміхаючись, одходить од вікна. Посвистуючи, уважно оглядає свої чоботи, одіжку. Далі сідає на скам'ю. Діловитим тоном). Тетяно Василівно! (Таня, замарившись, мовчить).

Таня (перегодя). Що, Зіля?

Зіля. Я все-ж хочу допитатись у вас, як тоді воно буде, як справді погасне сонце?

Таня (глибоко зітхнувши). Що буде? Щось уже буде тоді. (Іде, наспівуючи. Сідає з другого краю партії). Тоді, Зіля, нічого живого на землі не буде.

Зіля. Ну, як-же так? У ночі-ж сонце не гріє нам, проте ми не вмираємо.

Таня. Сонце, Зіля, завжди гріє нашу землю. Воно дає життя, радість, любов, щастя. Бо, де немає тепла, все марніє і вмирає. (Увіходить Катря, пораяється біля грубки, слухає). Коли сонце згасне, земля кригою візьметься, стане мертва. Віки-вічні буде блукати вона в безмежних просторах, і ніщо на їй ні крикне ніколи, ні стукне, ні зашумить. І оповіє її непроглядна темрява, тільки малісенькі зорі блиматимуть на неї з далекого неба. І буде тихо, і буде темно, і сумно-сумно... (Нудьгуючи. Крізь сльози).

10.

Катря (търгає в грубі. Щось бубонить).

Таня. Що ви там кажете, Катре?

Катря. Та то я з Панасом гомоню. Гуде та й гуде. Жаліється, що йому обридло вже слухати тут про комети та про планети. (Передражнює). Сонце стоїть та й стоїть, а земля крутиться та й крутиться, а спати хочеться. (Зачинивши грубку, підходить до Зілі, одпихає його ближче до Тані, рішуче). А-ну, посунься лиш далі!

Зіля. І чого вона нав'язла сьогодні до мене? (Сміється).

Катря. Бо мені досадно, як ото воно стовбичить отут без діла!

Таня. Годі вже, Катре! Подуріли трохи, й буде... (Смутно).

Катря. Е-е... Бачу, не буде з вас сьогодні людей. (Зітхає, вегає).

Таня. Катре! Ви додому? Скажіть-же батькові, щоб не барився. Та кухні не забудьте замкнути...

Катря (дивиться на ялівку). Треба хоч сьогодні потанцювати біля цього гільця! (Пританцювує. Далі, сміючись, одходить). На добра-ніч вам! Хай-же вам крутиться та спиться, та ще дядько Панас присниться, а мені, може, вдасться й погуляти. (Іде, біля порогу повертається). Що мій королевич як сокіл! Він-же як вітер, закружить мною. (Ніжно). А я-ж, як та хмелинонька, обів'юсь круг нього. Та й зорі в очах потьмаряться! (Пішла).

11.

Таня (смутно). Ось і Катря пішла вже... Усі кудись поспішають, усім радість, свято. Мабуть, Зіля, нас всього тільки двоє таких і єсть на світі, що немає куди йти.

Зіля. Мабуть найкраще, Зілю, зробимо, як підемо додому спати, а то щось наша Тетяна Васильовна зовсім сьогодні розкисла. (Навдає сіряк, підходить до Тані). Добра ніч! (Дає руку).

Таня (не прощаючись). І ви, Зіля, кидаєте мене? Що-ж мені тепер робити? Сяду та й буду рюмсать. (Схиляє голову, в-жарт хникає).

Зіля. Ну, а я буду підтягати за вами: маленька Тетяна Васильовна! Сумно їй самій! Обідили її, покривдили, то її й реви насіли. Ну, годі-ж уже, буде!.. Не плач! Мати куплять... королевича. Медом помажуть.

Таня (підводить голову, смутно осміхається). Сміється з дурної вчительки...

Зіля (думає яку хвилинку, далі, тряхнувши головою). Ех, Зілько, Зілько!..

Таня (злегка кокетуючи). А, що там таке?

Зіля. Дід Панас сердиться. Чуєте, як ото стугонить? Каже: дурень ти, Зільку, дурень! Не догадаєшся, чого ото так занудилася наша вчителька.

Таня. Ну, а нехай-же каже, чого? (Цікаво). Та сідайте, Зіля, ще-ж рано спати.

Зіля (сідаючи). Каже: бо ваша вчителька хоч і збирається вмирати та перед смертю (сміється) ще-б і погуляла й потанцювала, бо ще хочеться їй і пожити, й порадіти.

Таня (сміючись). Бач, який догадливий дідько, а Зілі й у голову таке не зайшло-б!

Зіля! Е, кажуть: люби, боже, правду! (Сміється). Та ще, каже, й полюбитися, може, хоче. Поїхала собі шукати пари на світі: та й у клітці опинилася. Та й немає тут у неї пари, щоб пригорнути її.

Таня (веселіше). Яке-ж ви золото, Зіля. (Соромлячись). Ну, я сяду ближче біля вас. (Присувається).
Давайте, я приколю квітку. (Приколє).

Зіля. Ех! (Крутить головою! Відразу одводить голову, прислухається). Що ти кажеш, дідьку? (Павза). Е... цього ніколи не буде! У віки-вічні.

Таня (цікаво). А що він каже?

Зіля. Та він таке каже, що й слухати не годиться. (Знову прислухається). Що? Та й слухати не хочу! (Одмахується рукою).

Таня (нетерпляче). Противний, Зіля! Чого-ж ви не кажете?

Зіля (до дідька, затуляючи вуха). Годі, годі! А то як почує Тетяна Васильовна, то й із хати прожене. Тут коли-б королевич який оце нагодився, а то що— Зіля! Та голови не мороч.

Таня. Ой, та й хитренький-же той Панасик!.. (Озирається боязно навкруги, подивилась на свічку, що гасне на ялинці. Соромливо-рішуче). Та це-ж ви — мій королевич! (Обнімає. Свічка гасне. Темно. Чути, як гуде хуртовина).

12.

Катря (в темряві). Десь тут був батьків кобеняк... І, господи, яке завіяло на дворі, з ніг валить! Позамітало скрізь, позаносило... (Зразу світить сірник. На мить із темряви видно казкову картину: Зіля в короні, у вірках як той королевич, що малювала Катря. До нього щільно пригорнулася Таня).

Катря (радісно і злякано). Ой, ненечко!... (Сірник гасне. Темно).

З а в і с а.